

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2022. № 6.

DOI: 10.32702/2307-2105.2022.6.36

УДК: 37.09

Є. В. Баженков,

здобувач, Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія

Бугая, Київ

ORCID ID: 0000-0003-0117-294X

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Ie. Bazhenkov,

Applicant, International Scientific and Technical University named after Academician

Yuri Bugay, Kyiv, Ukraine;

STATE REGULATION OF THE EDUCATION SECTOR IN WARTIME CONDITIONS

Метою статті є дослідження актуальних змін, особливостей, пропозицій щодо вирішення основних освітніх питань та особливості реалізації прав в сфері освіти в умовах воєнного стану, правове регулювання, проблеми та шляхи їх вирішення у сфері освіти в умовах воєнного стану. Нові трансформаційні виклики сьогодення вимагають пошуку оперативних вирішень проблем у сфері освіти в умовах надзвичайних ситуацій, постає гостра необхідність адаптації

реалій в умовах воєнного стану. Наразі сфера освіти зазнала кардинальних змін, актуально-беззаперечним залишається необхідність забезпечення безперервності освітнього процесу в умовах воєнного стану. Освітня галузь кардинально постає перед викликами воєнного часу та постійно трансформується й адаптується, враховуючи стан освіти в регіонах із різною безпековою ситуацією шляхом моніторингу та комунікації з представниками органів управління освітою, керівниками закладів освіти.

The purpose of the article is the study of actual changes, features, proposals for solving the main educational issues and features of the implementation of rights in the field of education under martial law, legal regulation, problems and ways to solve them in the field of education under martial law. The new transformational challenges of today require the search for operational solutions to problems in the field of education in emergency situations, there is an urgent need to adapt realities in the conditions of martial law. Currently, the field of education has undergone drastic changes, the need to ensure the continuity of the educational process in the conditions of martial law remains urgent and indisputable. The education sector radically faces the challenges of wartime and constantly transforms and adapts, considering the status of education in regions with different security situations through monitoring and communication with representatives of education management bodies, heads of educational institutions.

The war led to such inevitable consequences as: internal and external migration of education seekers and a significant number of destroyed/damaged educational institutions, which led to the need for distance learning in view of new challenges. Every person who is forced to leave his place of residence and move to other regions of Ukraine or abroad has the right to obtain education in the form that is the safest for him in the situation that has developed. The creation of such an environment is a priority area of educational policy implementation.

To ensure the principle of continuity of educational activity, a new mechanism for ensuring effective education in today's conditions, namely in the conditions of martial law, is urgently being developed and improved.

The formation of a highly qualified, effective educational process in the conditions of martial law is a challenge of today, which requires society to maximize the activation of its effective and productive resources, for the sake of joint victory in the educational field, it is necessary to consider that the introduction of martial law in Ukraine was preceded by two years of quarantine due to the coronavirus and mostly distance learning. Due to the peculiarities of distance learning and access to it, those seeking education already had educational losses in previous years. Of course, after the end of martial law, it is necessary to initiate the measurement of educational losses and their compensation.

Ключові слова: *освітня галузь, воєнний стан, безперервність освітнього процесу, безпечний освітній простір.*

Keywords: *educational sector, martial law, continuity of educational process, safe educational space.*

Постановка проблеми. Відповідно до Закону України «Про освіту» [1] необхідно акцентувати увагу на забезпеченні принципу безперервності освіти, зокрема, стаття 6 Закону акцентує на доступності для кожного громадянина всіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою. Освіта в Україні має продовжуватися за принципом різновекторних рівних можливостей для всіх.

Для забезпечення принципу безперервності освітньої діяльності терміново розробляється і удосконалюється новий механізм забезпечення ефективної освіти в умовах сьогодення, а саме – в умовах воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми освітньої галузі у період воєнного стану були фрагментарно висвітлені у працях таких науковців, як: Мар'єнко М., Сухіх А. Родіонова Н., Червона М., Діордіца І.

Однак, взагалі не було досліджено проблеми та пропозиції їх вирішення, особливості правового регулювання основних освітніх питань та особливості реалізації прав в сфері освіти в умовах воєнного стану, що і є метою даної статті.

Формулювання цілей статті. У статті досліджуємо актуальні зміни, особливості, пропозиції щодо вирішення основних освітніх питань та особливості реалізації прав в сфері освіти в умовах воєнного стану, правове регулювання сфери освіти в умовах воєнного стану, проблеми та шляхи їх вирішення у період воєнного стану.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У зв'язку з військовою агресією *російської федерації* проти України, в Україні введено воєнний стан. У Законі України «Про правовий режим воєнного стану» визначається зміст правового режиму воєнного стану, порядок його введення та скасування, правові засади діяльності органів державної влади, військового командування, військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій в умовах воєнного стану, гарантії прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб [2].

Необхідно зазначити, що на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина.

Серед прав, які обмежуються на період дії воєнного стану є право на освіту, зокрема - стаття 53 Конституції України визначає, що кожен має право на освіту, повна загальна середня освіта є обов'язковою. Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах;

розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам. Громадяни мають право безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі. Громадянам, які належать до національних меншин, відповідно до закону гарантується право на навчання рідною мовою чи на вивчення рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах або через національні культурні товариства [3].

На період дії воєнного стану право на освіту може обмежуватися у будь-якій частині реалізації такого права, наприклад доступність до освіти обмежується якщо на території перебування ведуться активні бойові дії або у здобувачів освіти відсутні технічні можливості для реалізації права на освіту, або здобувач освіти внаслідок виїзду за кордон на постійне проживання змушений відмовитися від української освіти на користь закордонної.

Звичайно, актуальним питанням освіти в умовах воєнного стану залишається проблема витоку кадрів та здобувачів освіти за кордон. З початку вторгнення держави-агресора на територію України понад 7,3 мільйона українців виїхало за кордон за даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), 2,3 мільйонна повернулося в Україну станом на 9 червня 2022 року [4]. Дані представлені на рис. 1.

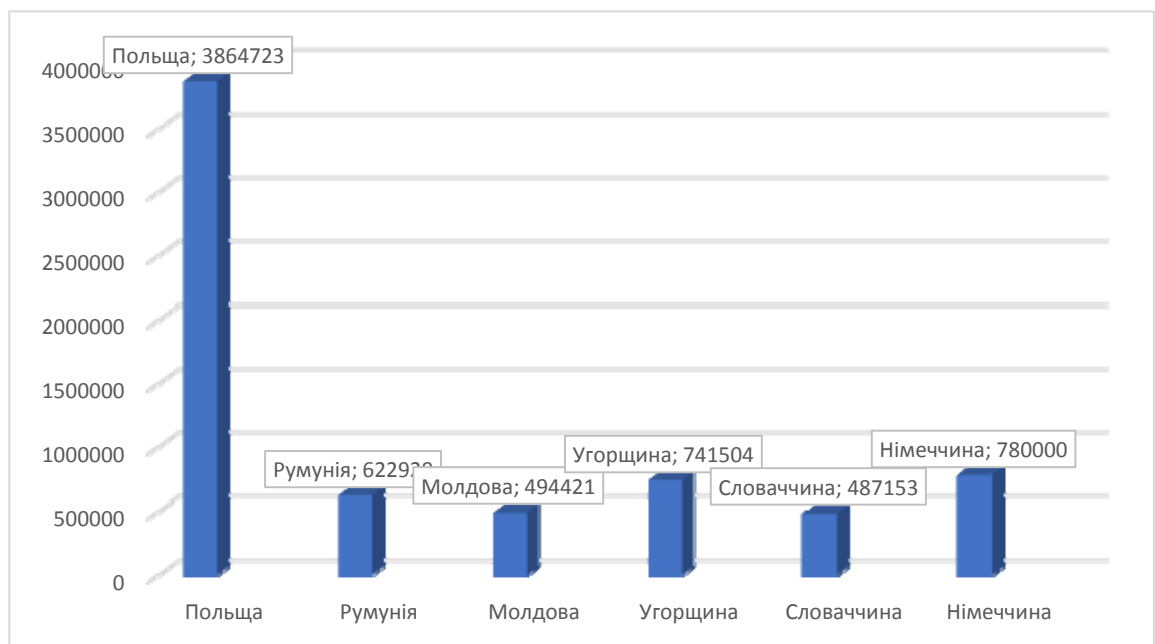

Рис. 1. Кількість громадян України, що виїхали за кордон внаслідок воєнний дій держави-агресора

Джерело: сформовано автором за даними:

<https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine/>

Аналізуючи дані діаграми, можемо констатувати, що найбільша кількість громадян України виїхали до Польщі – 3 864 723 особи, Німеччини виїхало 780 000 особи, Угорщини – 741 504 осіб.

За даними Міжнародної організації з міграції кількість внутрішньо переміщених осіб перевищила 8 мільйонів осіб [5].

Перед державними органами загострились завдання: щодо максимальної оптимізації, організації освітнього процесу в умовах воєнного стану, забезпечення безперервності доступності освітніх послуг для здобувачів освіти, у кваліфікованій допомозі психологічної підтримки дітям у рамках освітнього процесу, забезпечення здобувачами освіти ресурсами для організації дистанційної форми освітнього процесу, забезпечення адаптації дітей до нових умов реалізації освітнього процесу тощо.

У цьому напрямку ключовою є роль Міністерства освіти і науки України, як головного органу у системі центральних органів виконавчої влади із забезпечення реалізації державної політики у сфері освіти.

Міністерство освіти і науки України в особливий період (період дії воєнного стану):

- здійснює нормативно-правове забезпечення функціонування системи освіти і науки;
- видає накази з питань створення безпечного освітнього середовища, організації здобуття освіти, освітнього процесу та з інших питань у сфері освіти і науки, не врегульованих законом в умовах воєнного стану. Такі накази чинні лише протягом строку дії воєнного стану, не є регуляторними актами й підлягають державній реєстрації лише у разі, якщо стосуються прав, свобод, законних інтересів та обов'язків громадян і юридичних осіб [6].

Ключову позицію у забезпеченні ефективного освітнього процесу в умовах воєнного стану займає Державна служба якості освіти України, яка відповідно до своїх повноважень та в межах своєї компетенції на період воєнного стану:

- здійснює аналіз діяльності місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, їх структурних підрозділів з питань освіти;
- вносить на розгляд Міністра освіти і науки пропозиції щодо забезпечення формування державної політики у сфері освіти.

Законом України «Про правовий режим воєнного стану» частиною 2 статті 15 зазначено, що військові адміністрації населених пунктів на відповідній території здійснюють повноваження із управління закладами освіти, установами освіти.

Важливим нормативно-правовим актом як і у мирний час так і у воєнний час для України є Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки. Стратегія розроблена на основі піраміди розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки з урахуванням SWOT-аналізу національної системи вищої освіти. Вона визначає напрями розвитку системи вищої освіти на сучасному етапі розвитку суспільства та економіки країни, окреслює її основні характеристики, що мають бути сформовані до 2032 року. В основу Стратегії покладено прагнення України стати рівноправним членом європейської спільноти [7].

Акцентуємо, що, кожна людина, яка вимушена залишити своє місце проживання та переїхати в інші регіони України чи за кордон, має право здобувати освіту за формою, яка є найбільш безпечною для неї у ситуації, яка склалась. Створення саме такого середовища є пріоритетним напрямом реалізації освітньої політики.

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану» [8] здобувачам освіти, які в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану в Україні чи окремих її місцевостях, оголошених у встановленому порядку (особливий період) були вимушені змінити місце проживання (перебування), залишити робоче місце, місце навчання, незалежно від місця їх проживання (перебування) на час особливого періоду гарантується організація освітнього процесу в дистанційній формі або в будь-якій іншій формі, що є найбільш безпечною для його учасників. Вказаним Законом також визначено, що забезпечення державних гарантій, створення безпечного освітнього середовища, організацію здобуття освіти, освітнього процесу в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану (особливого періоду) у межах своєї компетенції здійснюють: органи виконавчої влади, органи військового командування,

військові, військово-цивільні адміністрації та органи місцевого самоврядування, їх представники, посадові особи (керівники, голови, начальники), органи управління (структурні підрозділи) у сфері освіти; заклади освіти, установи освіти, наукові установи, їх засновники; громадські об'єднання, благодійні організації та фізичні особи, які здійснюють благодійну (волонтерську) діяльність.

На території України під час воєнних дій зазнали та продовжують зазнавати значних руйнувань і пошкоджень заклади освіти усіх видів, типів та форм власності.

10 березня 2022 року Міністерством освіти та науки України створено карту зі зруйнованими та пошкодженими закладами освіти на території України, зазначена інформація постійно оновлюється [9].

Факт руйнування та пошкодження закладів освіти державою-агресором на території України є порушенням міжнародно-правових норм, а саме статті 52 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (протокол I від 8 червня 1977 року) [10], відповідно до якої цивільні об'єкти, у тому числі заклади освіти не можуть бути предметом воєнних атак, а російська федерація систематично здійснює збройні атаки на об'єкти цивільної інфраструктури, зокрема на заклади освіти.

Підкреслюємо, що вся інформація (задокументовані докази) про завдану внаслідок повномасштабного російського вторгнення в Україну шкоду та збитки (у тому числі щодо зруйнованих закладів освіти України) може бути використана у міжнародних та іноземних інституціях для підтвердження відповідальності держави-агресора перед Україною та у подальшому для стягнення репарацій з держави-агресора.

Станом на 22 червня повністю зруйновано 210 закладів освіти, пошкоджено 2052 заклади освіти [11].

Відповідно до вказаної інформації, найбільше постраждала Донецька область — там повністю зруйновано 1 заклад освіти, а пошкоджено – 455 закладів освіти. У Харківській області пошкоджено 434 закладів, 50 зруйновано, у Миколаївській області пошкоджено 166 закладів, у Київській — 155 заклади пошкоджено і 12 зруйновано, у столиці пошкоджено 76 закладів освіти. Детальні дані щодо зруйнованих та пошкоджених об’єктів освіти представлені на рис. 2.

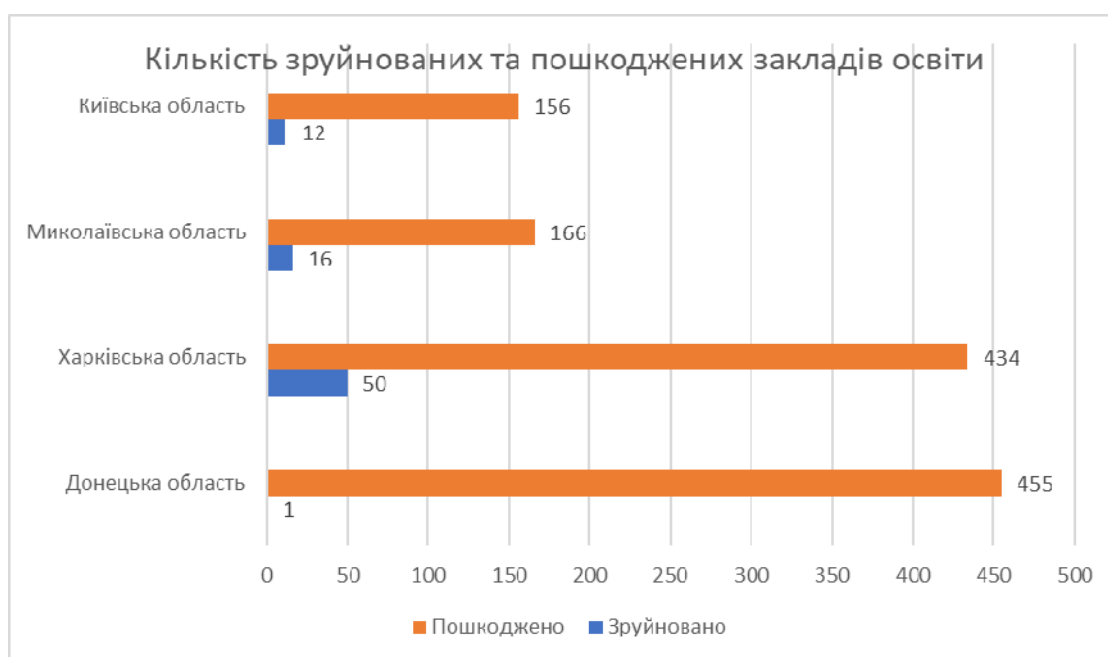

Рис. 2. Кількість зруйнованих та пошкоджених закладів освіти на території України внаслідок воєнних дій держави-агресора

Джерело: сформовано за даними: <https://saveschools.in.ua/>

Деталізована інформація представлена у таблиці 1 по типах зруйнованих та пошкоджених закладів освіти.

Таблиця 1. Деталізована інформація по типах зруйнованих та пошкоджених закладів освіти

Область	Зруйновано	Пошкоджено
<u>Донецька</u> (зруйновано – 1, пошкоджено – 455)	Заклади позашкільної освіти - 1	Дитячі садки – 197
		Школи – 211
		ЗП (ПТ) О – 24
		ЗФПО – 17
		ЗВО - 6
<u>Харківська</u> (зруйновано – 50, пошкоджено – 434)	Дитячі садки – 2	Дитячі садки – 160
	Школи – 43	Школи – 181
	ЗП (ПТ) О – 1	ЗП (ПТ) О – 16
	ЗВО – 1	ЗВО – 19
	Заклади позашкільної освіти - 3	Заклади спеціалізованої освіти – 17
		Заклади позашкільної освіти - 21
<u>Миколаївська</u> (зруйновано – 16, пошкоджено – 166)	Дитячі садки – 8	Дитячі садки – 56
	Школи – 8	Школи – 87,
		ЗП (ПТ) О – 10
		ЗФПО – 5
		ЗВО – 3
		Заклади спеціалізованої освіти – 1
		Заклади позашкільної освіти – 4
<u>Київська</u> (зруйновано – 12, пошкоджено – 156)	Дитячі садки – 6	Дитячі садки – 52
	Школи – 4	Школи – 95
	ЗП (ПТ) О – 1	ЗП (ПТ) О – 5
	ЗФПО – 1	Заклади спеціалізованої освіти – 1
		Заклади позашкільної освіти – 3

Джерело: сформована автором за даними: <https://saveschools.in.ua/>

Особливо актуальною та виправданою у сьогоднішніх реаліях є саме дистанційна форма освіти, яка здійснюється на принципах безперервності та безпечності освітнього простору.

В умовах війни виокремлюємо такі категорії учасників освітнього процесу:

- учні та студенти які, залишились у місцях свого постійного проживання;
- евакуйовані до різних областей України (внутрішньо переміщені);
- евакуйовані за межі України (зовнішньо переміщені).

Для кожної категорії дітей освітній процес має свої особливості, які необхідно враховувати під час організації дистанційного навчання [12; с.33].

За даними департаментів освіти і науки обласних військових адміністрацій, усі ЗЗСО 15 областей України продовжували освітній процес у дистанційній формі. У 5-ти областях освітній процес тривав дистанційно, частково змішано та очно. У 5-ти областях України навчання було організовано в дистанційній або змішаній формі, частково канікули або призупинено. Міністр освіти та науки повідомив, що станом на 21 травня 2022 року освітній процес тривав у понад 12 тис. 200 закладах загальної середньої освіти, навчання продовжують понад 3,6 млн учнів. Кількість тимчасово внутрішньо переміщених дітей, які долучилися до навчання з інших областей, сягає майже 83 тис. осіб. Станом на 21 травня 2022 року майже 800 шкіл завершили навчання. Понад 210 тис. дітей закінчили 2021-2022 навчальний рік [13].

Станом на 4 травня 2022 року загальна кількість тимчасово внутрішньо переміщених дітей в Україні, які долучилися до навчання з інших областей, сягає майже 92 тис. осіб [13].

Дистанційне навчання можна реалізувати у місцевостях, де не ведуться активні бойові дії та є стабільний доступ до мережі інтернет. Діти, евакуйовані з інших областей, можуть долучитися до навчання у школі за місцем тимчасового проживання. Найоптимальніша та безпечна форма організації освітнього процесу в умовах воєнного стану — дистанційна. Корисними у цій ситуації є напрацьовані під час пандемії COVID-19 моделі змішаного та дистанційного навчання у синхронному й асинхронному режимах.

На нашу думку для здобувачів освіти, які є внутрішньо переміщеними або знаходяться за кордоном необхідно запроваджувати індивідуальні навчальні програми, за можливості здійснити акцент на індивідуалізації навчального процесу.

Під час онлайн-занять педагогам варто проводити консультації з дітьми, інтегровані уроки, навчальні заняття-бесіди, полілоги та творчі заняття. Водночас в умовах війни варто оптимізувати навчальне навантаження. Заняття у синхронному режимі важливі для учнів, проте більше в соціально-психологічному аспекті, ніж у навчальному. Тому їх кількість на день має бути принаймні вдвічі меншою, ніж під час дистанційного навчання в мирний час [14].

В умовах воєнного стану – освітні, навчальні програми та навчальний план рекомендується виконувати, ущільнюючи навчальний матеріал, організовуючи самостійну навчальну діяльність учнів, додаткові консультації з використанням технологій дистанційного навчання. Це визначено наказом МОН України від 01.04.2022 року №290 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо окремих питань завершення 2021/2022 навчального року» [15].

Для прийняття відповідних управлінських рішень та максимально мотивувати учасників освітнього процесу, для держави важливо володіти інформаційними даними, про кількість здобувачів освіти, кількість тих, хто має намір продовжити навчання у місці перебування, причин які не дозволяють продовжити навчання. Надважливо, щоб місцеві органи освіти об'єднаних територіальних громад окремо обліковували та формували реєстр здобувачів освіти за місцем їх перебування (навчання). Вказані реєстри повинні містити максимально автобіографічні, чіткі перевірені дані [16].

Також слід відмітити, що 19.06.2022 прийнято Закон України щодо врегулювання окремих питань освітньої діяльності в умовах воєнного стану, де

передбачено, що на час дії воєнного стану зупиняється дія положень щодо тривалості освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти (не менше 175 навчальних днів) та наповнюваності класів, класів-комплектів державних, комунальних закладів загальної середньої освіти, змінюється процедура ліквідації чи реорганізації шкіл. Закон продовжує строк повноважень тимчасового складу Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти на час воєнного стану та тримісячного періоду після його скасування та призупинити дію окремих норм Закону України «Про повну загальну середню освіту» [17].

Окрім здійснення навчального процесу, постійної уваги потребує й психологічна підтримка дітей. Особливу увагу звертаємо на те, що в умовах сьогодення, освітній заклад має стати осередком задоволення очікувань безпеки не тільки громадської, але й інтелектуальної, емоційної, особистісної. У цьому контексті завданням освітнього закладу є формування середовища психологічного комфорту, атмосфери довіри, чуттєвості, психологічної допомоги у подоланні стресу та тривоги в умовах воєнного стану.

Характеризуючи проблеми у сфері освіти під час воєнного стану, окреслимо шляхи їх вирішення.

Родіонова Н.Л. та інші у статті «Особливості дистанційного навчання студентів в умовах воєнного стану» виокремлює наступні проблеми під час проведення дистанційного навчання в умовах воєнного стану: нестабільне інтернет-покриття, відсутність персональних комп'ютерів, навантаження на освітні інтернет-ресурси, брак кадрів, брак часу та ресурсів для організації дистанційної роботи, психологічна неготовність до навчання, складність перевірки знань [18; с.290].

Розширюючи, і доповнюючи думку, акцентуємо увагу на проблеми під час проведення дистанційного навчання в умовах воєнного стану зокрема:

1) відсутність доступу до освітнього процесу – адже частина освітніх закладів

на території України через бойові дії або окупацію не мають можливості організувати дистанційне навчання, а здобувачі освіти не мають можливості до безперервності освіти; 2) адаптація дітей до нових умов життя та навчання – важливий критерій, який потребує врахування, адже для здобувачів освіти необхідно враховувати період на адаптацію протягом певного періоду часу.

Враховуючи вищевикладене, пропонуємо запровадити наступні кроки (рекомендації) щодо організації освітнього процесу в умовах воєнного (надзвичайного) стану:

- керівникам закладів освіти вчасно інформувати здобувачів освіти щодо організації навчання, змін у процесі навчання;
- на всіх етапах процесу освіти акцентувати увагу на психологічній підтримці як педагогів так і учнів. Важливо залучати до освітнього процесу психолога, у разі його відсутності - варто залучити психологів із наприклад, волонтерських організацій. Спілкування з психологом, індивідуальні або ж групові заняття допоможуть здобувачам освіти адаптуватися до нового середовища та почуватися в ньому більш комфортно. У цьому випадку необхідно розробити єдиний підхід до забезпечення укомплектування всіх закладів освіти усіх рівнів практичними психологами (єдиний підхід).
- в умовах воєнного стану освітній процес важливо адаптувати так, щоб навчання не перевантажувало дітей та педагогів. Найперше варто надати перевагу навчальним предметам, інтегрованим курсам, що мають релевантний в умовах війни контент, а також адаптувати програму із навчальних предметів, враховуючи актуальне сьогодення.
- освітні середовища як осередок, що сьогодні об'єднує дітей та вчителів з різноманітних регіонів, має створювати можливості для

спілкування учням, зокрема організовуючи гурткову роботу, волонтерські проекти тощо;

- необхідно визначити принципи функціонування та діяльність закладів освіти та підтримки педагогічних працівників на окупованих територіях та розробити механізм дій педагогічних працівників на окупованих територіях.

Висновки з даного дослідження. Формування якісного та висококваліфікованого, ефективного освітнього процесу в умовах воєнного стану – виклик сьогодення, який потребує від суспільства максимальної активізації своїх результативних та продуктивних ресурсів, задля спільної перемоги і в освітній царині, необхідно врахувати, що до запровадження воєнного стану в Україні передували два роки карантину через коронавірус та переважно дистанційне навчання. Через особливості дистанційного навчання та доступу до нього здобувачі освіти вже мали освітні втрати у попередні роки. Безумовно, після завершення воєнного стану необхідно ініціювати вимірювання освітніх втрат та їх компенсацію, що може стати предметом подальших досліджень.

Література

1. Закон України «Про освіту». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2017, № 38-39, ст.380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 15.06.2022)
2. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2015, № 28, ст.250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 15.06.2022)
3. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996, № 30, ст. 141. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 16.06.2022)

4. Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців (2022), Ukraine refugee situation, URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (дата звернення: 15.06.2022)

5. Міжнародна організація з міграції (2022), Needs Growing for Over 8 Million Internally Displaced in Ukraine. URL: <https://greece.iom.int/news/needs-growing-over-8-million-internally-displaced-ukraine> (дата звернення: 17.06.2022)

6. Державна служба якості освіти України (2022). Державні гарантії учасникам освітнього процесу в умовах воєнного стану. URL: <https://sqe.gov.ua/derzhavni-garantii-uchasnikam-osvitn/> (дата звернення: 15.06.2022)

7. Кабінет Міністрів України розпорядження від 23 лютого 2022 р. № 286-р «Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-rozvitku-vishchoyi-osviti-v-ukrayini-na-20222032-roki-286-> (дата звернення: 17.06.2022)

8. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2126-20#Text> (дата звернення: 15.06.2022)

9. Карта з інформацією про кількість руйнувань, завданих українським закладам освіти внаслідок нападу Росії на Україну. URL: <https://saveschools.in.ua/> (дата звернення: 16.06.2022)

10. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 8 червня 1977 року. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення: 16.06.2022)

11. Новини Уніан. В Україні збільшилася кількість вбитих росіянами дітей. URL: <https://www.unian.ua/war/v-ukrajini-zbilshilasya-kilkist-vbitih-rosiyanami-ditey-novini-vtorgnennya-rosiji-v-ukrajinu-11874873.html> (дата звернення: 16.06.2022)

12. Мар'єнко М., Сухіх А. Організація навчального процесу у ЗЗСО засобами цифрових технологій під час воєнного стану. *Актуальні теорії – ефективна практика*. С. 31-37. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/595> (дата звернення: 16.06.2022)

13. Міністерство освіти та науки України. Сергій Шкарлет розповів про початок одинадцятого тижня навчання в умовах воєнного стану. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/sergij-shkarlet-rozpoviv-pro-pochatok-odinadcyatogo-tizhnya-navchannya-v-umovah-voyennogo-stanu> (дата звернення: 15.06.2022)

14. Портал Освіта.ua. Как педагогу организовать свою работу во время войны URL: <https://ru.osvita.ua/school/86136/> (дата звернення: 16.06.2022)

15. Наказ МОН № 290 від 01.04.2022 Про затвердження методичних рекомендацій щодо окремих питань завершення 2021/2022 навчального року. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodichnih-rekomendacij-shodo-okremih-pitan-zavershennya-20212022-navchalnogo-roku> (дата звернення: 16.06.2022)

16. Освітній портал «Знайшов». Як дітям-переселенцям продовжити навчання у закладах освіти? URL: https://znayshov.com/News/Details/Yak_ditiam-

[pereselentsiam_prodivzhyty_navchannia_u_zakladakh_osvity](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2315-IX#Text)

(дата

звернення: 16.06.2022)

17. Закон України «Про внесення зміни до розділу X "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України "Про повну загальну середню освіту" щодо врегулювання окремих питань освітньої діяльності в умовах воєнного стану» № 2315-IX від 19.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2315-IX#Text> (дата звернення: 16.06.2022)

18. Родіонова Н.Л., Червона М.В., Діордіца І.М. Особливості дистанційного навчання студентів в умовах воєнного стану. *Журнал «Перспективи та інновації науки» (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*, № 4(9) 2022. С. 285-295 (дата звернення: 16.06.2022).

References

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2017), The Law of Ukraine "On education", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (Accessed 15 June 2022).
2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2022), The Law of Ukraine "On the legal regime of the martial law", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (Accessed 15 June 2022)
3. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), "Constitution of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (Accessed 16 June 2022)
4. UNHCR (2022), "Ukraine refugee situation", available at: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (Accessed 15 June 2022)

5. IOM (2022) "Needs Growing for Over 8 Million Internally Displaced in Ukraine", available at: <https://greece.iom.int/news/needs-growing-over-8-million-internally-displaced-ukraine> (Accessed 17 June 2022)

6. State Education Quality Service of Ukraine (2022), "State guarantees for participants in the educational process under martial law", available at: <https://sqe.gov.ua/derzhavni-garantii-uchasnikam-osviti/> (Accessed 17 June 2022)

7. Cabinet of Ministers of Ukraine (2022), Order "On Approval of the Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2022-2032", available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-rozvitku-vishchoyi-osviti-v-ukrayini-na-20222032-roki-286-> (Accessed 17 June 2022)

8. The Verkhovna Rada of Ukraine (2022), The Law of Ukraine "On making changes to some laws of Ukraine regarding state guarantees in conditions of martial law, state of emergency or state of emergency", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2126-20#Text> (Accessed 15 June 2022)

9. Map with information on the amount of destruction caused to Ukrainian educational institutions as a result of Russia's attack on Ukraine (2022), available at: <https://saveschools.in.ua/> (Accessed 16 June 2022)

10. The Verkhovna Rada of Ukraine (1977), "Additional Protocol to the Geneva Conventions of August 12, 1949, relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I)", available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (Accessed 16 June 2022)

11. Unian News (2022), "In Ukraine, the number of children killed by the Russians has increased", available at: <https://www.unian.ua/war/v-ukrajini-zbilshilasya-kilkist-vbitih-rosiyanami-ditey-novini-vtorgnennya-rosiji-v-ukrajinu-11874873.html> (Accessed 16 June 2022)

12. Mar'yenko, M. and Sukhikh, A. (2022), "Organization of the educational process in ZZSO by means of digital technologies during martial law", *Actual theories - effective practice*, pp. 31-37, available at: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/595> (Accessed 16 June 2022)
13. [Ministry of Education and Science of Ukraine \(2022\)](#), "Serhii Shkarlet spoke about the beginning of the eleventh week of training under martial law", available at: <https://mon.gov.ua/ua/news/sergij-shkarlet-rozpoviv-pro-pochatok-odinadcyatogo-tizhnya-navchannya-v-umovah-voyennogo-stanu> (Accessed 15 June 2022)
14. Osvita.ua portal (2022), "How a teacher organizes his work during the war", available at: <https://ru.osvita.ua/school/86136/> (Accessed 16 June 2022)
15. [Ministry of Education and Science of Ukraine \(2022\)](#), "Order on the approval of methodological recommendations on certain issues of the completion of the 2021/2022 academic year", available at: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodichnih-rekomendacij-shodo-okremih-pitan-zavershennya-20212022-navchalnogo-roku> (Accessed 16 June 2022)
16. "Znayshov" educational portal. (2022), "How can immigrant children continue their studies in educational institutions?", available at: https://znayshov.com/News/Details/Yak_ditiam-pereselentsiam_prodivzhyty_navchannia_u_zakladakh_osvity (Accessed 16 June 2022)
17. The Verkhovna Rada of Ukraine (2022), The Law of Ukraine "On Amendments to Chapter X "Final and Transitional Provisions" of the Law of Ukraine "On Comprehensive General Secondary Education" regarding the regulation of certain issues of educational activity under martial law", available

at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2315-IX#Text> (Accessed 16 June 2022)

18. Rodionova, N.L., Chervona, M.V. and Diorditsa, I.M. (2022), "Peculiarities of distance education of students under martial law", *Journal "Perspectives and Innovations of Science" ("Pedagogy" Series, "Psychology" Series, "Medicine" Series)*, vol. 4(9), pp. 285-295.

Стаття надійшла до редакції 29.06.2022 р.